

ušla razdejanju. Po ulicah so našli pozneje 2000 trupel ljudi, ki jih je oblak zasačil zunaj. Drugi so se pa zadušili po hišah, a nekateri so našli smrt v valovih morja, ki je prestopilo bregove. En prebivalec mesta se je rešil na ta način, da je prišel po naključju v močan tok zraka, ki ga je obvaroval smrtonosne vročine. Po prvem izbruhu se je dvignil iz žrela 500 m visok, človeškemu zobu podoben steber lave, ki je pa kmalu razpadel.

Drugi najnevarnejši vulkan je Krakatau, ki leži na istoimenskem otoku med otokoma Sumatro in Javo (visok je 822 m). Njegov izbruh je pokončal naenkrat 40.000 ljudi. O tej katastrofi imamo bogato znanstveno literaturo (slovstvo). Pepel, ki so ga pognale sile vulkana visoko v zrak, so našli še 1000 km od njega. Kamenja je vrgel ognjenik iz sebe toliko, da je nastala daleč naokrog sedem centimetrov debela plast. Pozneje so učenjaki ugotovili, da je nastala katastrofa zato, ker je vdrlo morje v ognjenik, kjer se je morska voda spremenila v pare. Ogromna sila močno stisnjene pare je na eni strani prodrla ognjenik in tako je nastala poguba. Krakatau je močno podoben vulkanu Santorin na Grškem. V predzgodovinskih časih je bil tudi ta ognjenik zelo delaven, zdaj pa je menda že ugasnil in je podoben razvalini. Ni pa izključeno, da se še predrami in preseneti prebivalce bližnjih krajev tako, kakor jih je že večkrat Mont Pélé.

TONE GASPARI:

Gračina.

Na gmajni se že sto let ruši zidovje graščine. Zidovje je sivo in staro kakor oškropljeno od strjenega blata, tri okna še zijajo kot zlobno prestreljene oči. Med zidovi je nakupičena gomila, pod njo so menda skrivni hodniki; če potrkaš s peto, zadoni. Na levi strani med leskami je zasuta graščinska ječa. Globoka je bila, pripovedujejo starke, sto sežnjev. Če si pogledal vanjo, se ti je zvrtilo v glavi. Zdaj skačejo otroci vanjo in plezajo spet iz nje, četudi raste v razpokah kačji jezik.

Štirikrat na leto se ta graščina izpreminja: vsakikrat je drugačna. Spomladi se skriva to mrko, žalostno zidovje za brsteče bukovje, da vidiš le svileno zelenje. Takrat te ta čudna uganka spet privablja. Pridejo pastirji, zakurijo, in izmed skritih zidov se vzdigne iznad bukovja, hrastovja in črnih hoj plavi dim. Pa nihče ne misli na davnino. Saj je nebo brez oblakov, solnce sveti v vse kote, toplo greje od kamenja. Martinček se spušča preko skalic, grintavi zelenec se kaže izpod leskovega šibja. Gadica drugje skoti, ker ne mara prenorčavih pobov, ki preobrbejo vse grme, da iztakujejo trhljad in oklestke.

Lani pa so se zmislili. Na ogenj so naložili sveže hojevine, da se je zakadilo kakor iz ognjenika. Potem so skozi ta dušljivi dim skakali. Krehali so, kakor bi se jim zataknila ribja koščica in iz oči jim je kapalo, ali odnehali niso. »Hop, hop!« se je razlegalo. Še ust niso zapirali ti norčki. Tudi Lovrinov je bil vmes. V sestrih čizmih je skakal, da je kar štorckljalo po peščencu. Če je zavračal, mu je desni čizem dostikrat odletaval, ker je bilo grlo skoraj do kapice raztrgano. Izgubil ga pa ni. Poiskal ga je in kar stoje smuknil spet desno boso vanj. Pri skakanju mu je toliko nagajalo, ali skrhani omet ga je bodel. Tako je pri vsakem skoku desni škarpet zaropotal pred njim v kot. »Hop, hop!« Dim se je valil in svedral poševno v zrak. »Hop! Hop!« Kašelji in solze.

Spet Lovrinov na vrsti. »Hop!« Priletel je. Tisti trenutek se je pod njim utrgalo. Preden mu je mogel glas iz grla, se je fant pogreznil. Za njim se je usulo peščenje in kamenje. Pastirji so se spogledali in niso mogli z mesta. Potem se je le Frenček odtrgal. Kakor bi gorelo, je prikričal v vas k Lovrinovim: »Graščina je Pepča požrla!« S strašno sapo je pripovedoval.

Pepč je drsel in padal v temo. Ustavil se je nekje globoko globoko. Tako se mu je dozdevalo. Obsedel je kakor na ilovici. Spočetka se ni upal niti ozreti. S prsti se je otipal; zledenel je po vseh žilah. Mrzla, spolzka tla. Ozrl se je. Daleč zgoraj nad njim kakor zvezda svetla pika. Tja mora nazaj. Tam je zasut vdor, tam so fantje. Po kolenih se je zagnal kvišku ter s prsti grebel navzgor, toda drobnjač se je pod njim sul in ga vozil s seboj nazaj.

Kar sprožil se je spet ter ga zapeljal še niže. Vstal je spet. Sam pod zemljo. Zakričal je, kakor bi v sod zaklical, je obstal glas. Razpel je oči. Polagoma je spoznal okrog sebe stolpasto zidovje, ki ga je tudi otipal. Grozen strah ga je stisnil: v graščinski ječi je. Domislil se je govoric: Tam spodaj leže še okostnjaki kmetov, ki so pri živem telesu zgnili od lakote in boleznih. Podgane kakor mački, škorpioni in pajki kakor netopirji. Nobenih oken. Samo železna vrata in v zidovju vzi-

dane težke in mrzle verige, da ne more nihče vzdigniti niti Bogca niti pesti.

Od hudega se je Pepč stisnil ob zid in zdrknil na tla. Samo predse je zrl, kakor bi videl prikazen. Toda okrog njega je bila grozna tema in tišina.

Spet se je domislil. Čital je bil nekoč:

Kmet Pravdar leži v težkih verigah na gnili slami. Brađa mu je zarasla ves obraz, le oči še groze kakor dvoje isker od požara. Graščak se roga v njegov mučeniški obraz. Z divjo jezo se mu Pravdar vrže na vrat in preden se ječar zave, je graščak mrtev...

Že popolnoma omamljen je tedaj Pepč začul nekje nad seboj butanje. Planil je spet pokonci. Zaklical je na vse grlo. Po nasipini se je vzel in plezal in se poganjal z rokami, da so mu krvaveli prsti. Neprenehoma je klical. Vedno bliže je svetila pika v odprtini. Že je zazvenčal kramp. Lovrinov hlapec ga je klical. Ko so odmetali poslednje kamenje, se je sprožil novi plaz, ki je Pepča skoraj zasul. Ali izmotal se je. Štiri pesti so ga zgrabile in posadile iz odprtine.

Globoko je zadihal, kakor bi jemal zdravilo. Počasi se je ozrl na vse tri Lovrinove in na svoje fante, ki so ga z velikimi očmi izpraševali. Potem je videl modro modro nebo, veliko sonce, zelene bukve. Vso pomlad je objel z očmi.

Tudi na krvaveče noge je pogledal. Bridko se je nasmehnil: »Oba čizma sem zgubil!« In dodal je še: »Kot bi skozi trnje hodil, imam noge.«

Pepč je videl kmetiško pravdo.

